

Quinto dicitur spes nostra; quoniam post Dominum, in ipsius potissimum intercessione confidimus. Neque enim spes in auctore solum boni reponi debet, sed etiam in intercessoribus et ministris. Itaque Dominus cum Judæis ait Joan. v. *Est qui vos accuset Moses, in quo vos speratis*, non illos reprehendit, quod sperarent in Mose, sed quod Mosi non crederent.

Quod vero Hieremias ait: *Maledictus vir, qui sperat in homine*, intelligendum est de iis, qui potissimum spem suam ponunt, quique ita confidunt in homine, ut in Deo nulla ratione confidant. Sic enim sequitur: *Et a Domino recedit cor ejus* (1). At qui pie, recteque in Maria confidunt, potissimum spem habent in Deo. Denique hæc forma loquendi, ut etiam superiores, inveniuntur passim in scriptis sancti Bernardi et S. Ephrem, quos certe impietatis accusare nemo unquam auderet. Nam in 1. serm. de Assumpt. vocat S. Bernardus Virginem Mariam, « Reginam et Dominam, Matrem misericordiæ, totam suavem etc. ». Et serm. 4. addit convenire suo quodam modo in Mariam quod in Psalmo legitur: « Misericordia ejus plena est terra ». Et in sermone de Aquæducto: « Filio, inquit, hæc peccatorum scala, hæc mea maxima fiducia est, hæc tota ratio spei meæ ». Sanctus quoque Ephrem in serm. de Deipara vocat eam « spem suam, et omnium Christianorum ».

Sexto recte additur: « Et Jesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende ». Nam certe non minus est salvare homines, quam ostendere illis salvatorem; posse autem recte dici salvari homines ab hominibus, perspicuum est ex his locis. Rom. ix. *Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos*. I Timoth. iv. *Et te ipsum salvum facies, et eos, qui te audiunt*. Jacob. v. *Qui converti fecerit peccatorem ab errore vite suæ, salvabit animam ejus a morte*. Et Judas in epistola sua dicit: *Illos vero salvate de igne rapientes* (3).

Jam igitur si Apostoli non timuerunt dicere, salvari homines ab iis, qui verbo, exemplo, orationibus student animarum saluti; cur Ecclesia timeat dicere Virgini cum Christo regnanti, et primum locum in cælo post ipsum obtinenti, ut Jesum nobis post hoc exilium ostendat? id enim sano modo intelligi debere, id est, per intercessio-

nem, nemo Catholicus dubitat. Quo modo intelligenda sunt etiam illa: « Da mihi virtutem contra hostes tuos ». Et illa: « Tu nos ab hoste protege, et hora mortis suscipe ». Et si quæ sunt alia his similia.

Sanctus enim Bernardus serm. 1. de Assumptione, ait Virgini Mariæ: « Trahe nos post te, in odore unguentorum tuorum curremus ». Et infra: « Ascendens in altum Virgo beata, dabit ipsa quoque dona hominibus. Quidni daret? siquidem nec facultas ei deesse poterit, nec voluntas ». Sed explicat ipse idem tum alibi, tum in serm. 4. de Assumptione. Quomodo hæc faciat beatissima Virgo: « Sit, inquit, pietatis tuæ ipsam, quam apud Deum gratiam invenisti, notam facere mundo, reis veniam, medelam ægris, pusillis corde robur, afflictis consolationem, periclitantibus adjutorium, et liberationem tuis sanctis precibus obtinendo. In hac quoque die solemnitate et lætitiæ dulcissimum Mariæ nomen cum laude invocantibus servulis, per te Regina clemens, gratiæ suæ munera largiatur Jesus Christus filius tuus, Dominus noster. »

Sed placet adscribere verba aliqua S. Ephrem, patris omnium consensu celeberrimi, ex oratione de laudibus Deiparæ, quæ exstat in 8. tom. Aloysii Lipomani: « Intemerata, inquit, prorsusque pura, Virgo Deipara, Regina omnium, spes desperantium ». Et infra: « Tu portus procellis vexatorum, solatium mundi, carcere clausorum liberatrix, tu orphanorum susceptio, tu captivorum redemptio, tu ægotantium exultatio, et omnium salus ». Et infra: « Sub alis tuis custodi me, et protege, miserere mei, qui sum luto inquinatus ». Et infra: « Non mihi alia fiducia, o Virgo sincera ». Et infra: « Ave pax, gaudium et salus mundi ». Hæc et alia id genus multa habet S. Ephrem, quæ similia sunt iis, quæ in Antiphona, quæ incipit, *Salve Regina*, continentur. Sufficit autem ad hæc omnia ab hæreticorum calumniis asserenda, illud unum, quando nihil haberemus aliud, sanctum hunc virum tantæ claritudinis fuisse, ut ejus scripta post divinas litteras in Ecclesiis publicè legerentur, ut supra ex testimonio S. Hieronymi demonstravimus.

(1) Joan. V, 43. — (2) Hier. XVII, 5. — (3) Rom. IX; I Tim. IV, 16; Jacob. V, 20; Jüd. 23.

CAPUT XVI.

Defenditur cantus, qui in officio divino adhiberi solet.

Explicuimus hactenus partes tres disputationis de officio divino: sequitur quarta, quæ est de modo rite officium persolvendi.

Tres autem quæstiones de modo institui possunt. Una de genere linguæ, Latinæ, an vulgari, et communi lingua sit officium persolvendum. Altera de genere vocis, cantusve, an simplex pronuntiatio sit in officio adhibenda. Tertia de conditionibus, sive circumstantiis, integritate, ordine, loco, tempore et similibus. Sed quoniam de prima quæstione satis copiose disseruimus in II. lib. de Verbo Dei c. 15. et 16. secundam tantum, et tertiam hoc loco explicare aggrediemur.

Quæritur igitur sitne cantus in officio ecclesiastico adhibendus. Fuit enim antiquus error Hilarii cujusdam, qui cantum omnino ab Ecclesiis excludi volebat. Refert hunc errorem S. Augustinus lib. II. retract. cap. 11. eundem errorem postea secuti sunt Henricus et Petrus Bruis. Unde Henriciani et Petrobrusiani quidam hæretici dicti sunt, quos refellit Petrus Cluniacensis in epistola scripta, ad omnes Episcopos cap. ult. Joannes autem Wicleffus non modo cantum, sed etiam vocem paulo elatiorem in precibus reprehendebat, et ea de causa clericos in templis canentes cum sacerdotibus Baal comparandos esse judicabat. Vide Thomam Waldensem tom. 3. tit. 2, ubi per multa capita hunc errorem confutat.

Trinitarii Transylvani in II. lib. cap. 1. dicunt, se cantum cum omnibus tubis et organis proseripsisse. Et in antithesibus Christi veri et falsi, dicunt, Christum falsum velle in suis templis cantum et organa; Christum verum nihil ejusmodi approbare. Magdeburgensés in Centuriis, centur. 9. cap. 6. colum. 279. et alibi, passim, dum vitas Pontificum Romanorum describunt, Catholicos sacerdotes, Baaliticos vocant, nec dubium, quin propter eantem, propter illud quod Helias dixit sacerdotibus Baal, *clamate voce majori* (1). Sed certe mirum est, cur cantum ecclesiasticum reprehendat Hlyricus, cum apud Lu-

theranos et Calvinistas non solum Ministri, sed etiam populus magno clamore in templis canat. Sed hæc in re Arianos imitantur, qui cantum in Catholicis reprehendebant, ut sanctus Ambrosius testatur in oratione de tradendis basilicis; et ipsi tamen canendis hymnis operam dabant, ut refert Socrates lib. VI. hist. cap. 8.

His igitur omissis, nos breviter consuetudinem Ecclesiæ, quam in canendo servat, antiquam, et rationabilem esse demonstrare nitentur. Habemus primo exemplum Angelorum, qui nato Christo magnis vocibus canebant: *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Ex quo verba illa Canticum Angelorum nominari cœperunt, ut notat Walfridus Strabo in libro de rebus Eccles. cap. 22. et perspicuum est ex Concilio Toletano IV. can. 12.

Habemus secundo exempla Patrum veteris Testamenti, ac præsertim Regis et Prophetæ David, qui non solum Psalmos plurimos composuit, et choros cantorum instituit, sed etiam hortatur in Psal. cl. ut instrumentis musicis Dominum laudemus.

Neque nos movet, quod Petrus Martyr in comment. ad cap. XIV. prioris ad Corinth. dicit, instrumenta musica pertinere ad cæremonias Hebræorum, et ideo non magis convenire Christianis, quam circumcisio, sabbata, neomeniæque conveniunt. Respondemus enim, cæremonias Judaicas alias fuisse proprias Testamenti veteris, eas videlicet, quæ res futuras significabant, ut circumcisionem, sabbatum, et similia; alias communes utrique Testamento, quæ non ad significandas res futuras, sed ad colendum simpliciter Deum referebantur, ut flectere genua ad orationem, tundere pectus, celere festos dies, et alia id genus multa, ac priores quidem cæremonias fatemur Christianis minime convenire; posteriores autem non minus ad nos, quam ad Judæos pertinere contendimus. Hujus generis esse musica instrumenta, intelligi potest ex eo, quod Hebræi non utebantur ejusmodi instrumentis ad mysterium aliquod futurum significandum, sed ad excitandos animos infirmos ad laudes Dei, et tedium removendum, quod ex prolixitate Psalmorum atque Hymnorum oriri solet, quæ ratio locum habet etiam in Ecclesia Testamenti novi. Non enim desunt in Ecclesia multi infirmi et rudes, qui ejusmodi

(1) Reg. XVIII, 27.

fomentis curandi, et ad laudes Dei audiendas alliciendi sint.

Denique nulla ratio reddi potest, cur cantus, quo utebantur Hebræi et quo nunc utuntur etiam Lutherani, non sit cæremonia proprie Judaica, et sonus organi alicujus sit cæremonia Judæorum propria, atque ideo interdicta Christianis.

Habemus tertio exemplum a Christo ipso approbatum; nam cum obviam illi venirent turbæ, et magnis vocibus canerent: *Benedictus qui venit in nomine Domini, hosanna in excelsis*; non tantum non eas prohibuit, sed etiam Pharisæos et Scribas volentes prohibere compescuit.

Habemus quarto exemplum ipsius Domini, et discipulorum ejus. Si quidem *post cenam* (ut Matthæus refert cap. xxvi), *hymno dicto exierunt in montem Oliveti* (1). Non enim simpliciter pronunciatum, sed vere proprieque cantatum hymnum illum fuisse a Christo et Apostolis, indicat Concilium Toletanum IV. capite 12. ut colligitur ex ipsa Græca voce *ὑμνήσαντες* et ex Augustino, qui explicans titulum Psal. LXXII, scribit, ita proprium esse hymnorum, ut canantur, ut nisi canantur, hymni vocari non possint. Et in epistol. 119. cap. 18. ad hunc locum aspiciens dicit, de canendis hymnis nos habere Salvatoris et Apostolorum exemplum.

Habemus quinto exemplum Pauli et Silæ, qui ut Lucas testatur Act. xvi. media nocte orantes hymnos decantabant; id enim significat illud, *προσευχόμενοι ὕμνοι*. Clara autem, atque elata voce illos cecinisse, perspicuum est ex eo, quod audiebantur ab aliis, qui in custodia erant.

Habemus sexto præceptum Apostoli ad Ephes. v. et ad Colossens. iii. ubi monet Christianos: *Ut in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus se exercent* (3). Atque hæc ex divinis litteris.

Nunc, ut ad traditionem Ecclesiæ veniamus, annotabimus primo testimonia conciliorum ex primariis partibus orbis terræ; Deinde singulorum Patrum testimonia proferemus.

Igitur ex oriente habemus Concilium Laodicenum can. 15. ubi statuitur: « Ut nulli alii in Ecclesia psalmos canant, præter eos qui cantorum funguntur officio ».

Ex Italia habemus decretum Damasi Pontificis: « Ut psalmi in Ecclesia die, noctuque

cantentur ». Item decretum Gregorii I. in Concilio Romano: « Ut Diaconi non canant in Ecclesia nisi Evangelium, lectiones cæteras, ut etiam Hymnos et Psalmos ab inferioribus clericis decantari sinant ».

Ex Africa habemus Concilium IV. Carthaginiense can. 10. ubi sic legimus: « Cantor potest absque scientia Episcopi, sola jussione Presbyteri, officium cantandi suscipere, dicente sibi Presbytero, vide, ut quod ore cantas, corde credas, et quod ore cantas, operibus comprobas ».

Ex Hispania habemus Concilium Toletanum IV. cap. 12. quod ita loquitur: « De Hymnis et Psalmis canendis publice in Ecclesia et Salvatoris, et Apostolorum habemus exemplum ».

Ex Gallia habemus Concilium Agathense cap. 21. ubi statuitur: « Ut hymni diebus singulis decantentur ».

Ex Germania habemus Concilium Aquisgranense cap. 132. et 133. ubi monentur cantores Ecclesiæ: « Ut ædificationem, non adulationem populi quærant, dum sacras lectiones et Psalmos atque Hymnos modulatis vocibus canunt ».

Jam vero ex Patribus singulis S. Dionysius Areopagita in lib. de Eccles. hier. cap. 7. part. 2. meminit cantus Ecclesiastici, quo utebatur Ecclesia illius temporis in sepeliendis mortuis.

Tertullianus in Apologetico cap. 2. refert ex epist. Plinii ad Trajanum, consuetudinem primorum Christianorum, qui horis antelucanis conveniebant ad sacros hymnos Deo canendos. Idem etiam meminit cantus Ecclesiastici in eodem Apologetico cap. 39. et in lib. ii. ad uxorem, extremo.

Similia refert ex Philone Eusebius lib. ii. hist. c. 17. primi enim Christiani, quos Marcus Evangelista in Ægypto docuerat in canendis Deo Psalmis et Hymnis, die, noctuque se exercebant. De quorum vita, ut plane admiranda, ac prope Angelica librum scripsit Philo, ut nos in libro de Monachis copiose probavimus.

Auctor quæstionum, quæ habentur inter opera S. Justini, cantum Ecclesiasticum utilissimum esse docet in responsione ad quæst. 107, quem locum paulo infra integrum adscribemus.

S. Basilius in epist. 63. ad Clerum Neocæsariensem, purgat se diligenter a crimine,

quod ei nonnulli objiciebant, quasi ritum canendi in Ecclesiis immutasset. Docet vero ritum a se receptum, optimum, atque Orienti pene toti esse communem.

S. Hilarius in comment. Ps. lxxv. meminit cantus his verbis: « Audiat », inquit, « orantis populi, consistens quis extra Ecclesiam, vocem: spectet celebres hymnorum sonitus ».

S. Ambrosius in orat. de tradendis basilicis, quæ habetur in v. lib. epistolarum, adversus Arianorum calumnias, cantum Ecclesiasticum, hymnosque suos defendit.

S. Hieronymus in epist. ad Oceanum de obitu Fabiolæ, et in altera ad Eustochium de obitu Paulæ, meminit cantus Ecclesiastici in funere. Et (quod magis est admirandum) in vita B. Pauli Eremitæ, scribit, S. Antonium, quamvis solus esset, Pauli exequias celebrantem, Psalmos, atque Hymnos de Christiana traditione cantasse.

S. Joan. Chrysostomus cantus Ecclesiastici meminit homil. 56. in Matth. et homil. 59. ad populum Antiochenum. Ipse quoque cantum Ecclesiasticum auxit et ornavit, ut scribit Socrates lib. vi. cap. 8.

S. Augustinus lib. ix. Confess. cap. 7. scribit, ab Ambrosio primum institutum fuisse, ut juxta morem Orientalium partium, Psalmi atque Hymni in Mediolanensi Ecclesia canerentur, atque hunc usum inde ad alias occidentis Ecclesias dimanasse, eundem usum idem Augustinus probat, tum loco notatum etiam lib. x. cap. 33.

Sed quod ait, ab Ambrosio id primum institutum, non ita videtur accipiendum, quasi cantus Ecclesiasticus in occidente ante Ambrosii tempora plane ignotus fuerit. Contrarium enim testantur, quæ paulo ante citavimus ex Hilario et Tertulliano. Sed fortasse loquitur Augustinus non de cantu absolute, sed de cantu totius populi. Antea siquidem Psalmum cantabat unus tantum, audientibus cæteris. Unde est illud Hieronymi in epist. ad Rusticum: « Dicas Psalmum in ordine tuo ». Fortasse etiam soli clerici, ut nunc fieri videmus, canebant: Ambrosius autem ad leniendum mœrorem populi in persecutione Justinæ, instituit, ut totus populus caneret. Quod etiam fecit Chrysostomus in simili occasione apud Constantinopolim; ut Socrates refert lib. vi. hist. cap. 8.

Fortasse etiam non loquitur Augustinus de toto occidente, sed solum de locis, in quibus ipse fuerat. Nam certe testimonium ex Hilario adductum, videtur omnino cogere,

ut credamus in Gallia fuisse consuetudinem, ut populus in Ecclesia caneret etiam ante Ambrosii tempora. Sed quicquid de hac res sit, id nobis hoc loco sufficit, ritum canendi in Ecclesia antiquissimum esse.

Adferamus postremo rationes ductas ab utilitate eximia, quæ in hoc instituto cernitur. Prima utilitas, quæ ex cantu percipitur, illa est, quod accendunt pia cantica non parum audientium animos. Cujus rei vel unum Augustinum testem adduxisse sat erit. Sic enim ipse loquitur in lib. ix. Confess. cap. 6. « Quantum », inquit, « flevi in hymnis et canticis tuis, suave sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter. Voces illæ influiebant auribus meis, et eliquabatur veritas tua in cor meum, et ex ea estuabat inde affectus pietatis, et currebant lacrymæ, et bene mihi erat in eis ». Et lib. x. cap. 33. « Cum reminiscor », inquit, « lacrymas meas, quas fudi ad cantus Ecclesiæ tuæ in primordiis recuperatæ fidei meæ, magnam instituti hujus utilitatem agnosco ». Et in epist. 119. cap. 18. « Sine dubitatione », inquit, « faciendum est, maxime illud quod de Scripturis defendi potest, sicut de Hymnis et Psalmis canendis, cum et ipsius Domini, et Apostolorum habeamus documenta et exempla. Et præcepta de re tam utili ad movendum pie animum et accendendum divinæ lectionis affectum ».

Altera utilitas in eo posita est, quod facilius et libentius Deo laudes persolvuntur, quando officium divinum, alioqui prolixum et grave, quadam cantus jucunditate conditur. Quam enim ob causam Spiritus sanctus voluit divinas laudes a Prophetis carmine scribi, ob eandem utile fuit, ut ejusmodi carmina non simplici pronunciatione, sed cantu celebrarentur. Cur autem voluerit Spiritus sanctus laudes divinas carmine scribi, causam reddit S. Basilius oratione in primum Psalmum, ut sine tædio, immo etiam cum voluptate et delectatione discerentur et frequentarentur, præsertim cum in ejusmodi laudibus divinis multa sint admista præcepta vitæ ac moribus utilissima.

Magnam vero atque honestissimam percipi voluptatem ex cantu laudum divinarum, docet Lactantius lib. vi. cap. 21. « Si voluptas est », inquit, « audire cantus et carmina, Dei laudes canere et audire jucundum sit. Hæc est voluptas vera, quæ comes et socia virtutis est. Hæc est non caduca et brevis, ut illæ, quas appetunt, qui corpori, ut pecudes ser-

(1) Mat. XXVI, 30. — (2) Eph. V, 19; Col. III, 16.

viunt, sed perpetua, et sine ulla intermissione delectans ».

Tertia utilitas illa est, quod hæc ratione testamur ethnicis et hæreticis non erubescere nos fidem nostram, quandoquidem fidei dogmata, quæ ab ethnicis vel hæreticis irridentur, nos cantu ac versibus celebrare non dubitamus. Cujus rei multa exempla in hist. Ecclesiastica legi possunt. Vide S. Ambrosium in oratione de tradendis basilicis. Ruffinum lib. i. hist. cap. 35. et 36. cum describit translationem reliquiarum sancti Babilaë Martyris et Theodoretum lib. iii. histor. cap. 17. ubi narrat res gestas Publicæ et Virginum, quas illa erudiebat.

Quarta utilitas est, ut Christiani testentur, sibi divinam legem non esse molestam et gravem, sed jucundam et suavem, seque eam non ex timore, sed ex amore servare, juxta illud Psalm. cxviii. *Cantabiles mihi erant justificationes tuæ in loco peregrinationis meæ* (1).

Postrema utilitas est, ut Deo nostro perfectum omni ex parte reddamus obsequium, dum et animo ardentissimis votis, et corpore clarissima voce laudes ejus celebrare contendimus.

Sed claudamus hunc locum verbis Justini, aut quicumque fuit auctor questionum illarum, quæ inter opera Justini leguntur. Sic enim auctor ille loquitur in responsione ad quæst. 107. « Excitat (cantus Ecclesiasticus) cum voluptate quadam animum ad flagrans ejus, quod carmine celebratur, desiderium. Affectiones et concupiscentias carnis sedat, cogitationes malas inimicorum, quos cernere non est, suggestionem oborientes amolitur. Pietatis decertatores generosos et fortes per constantiam in rebus adversis efficit. Omnium rerum quæ in vita tristes, et lucuosæ accidunt, piis adfert medicinam. Mentis ad fructificationem divinarum bonorum rigat. Gladium spiritus hoc Paulus appellat in armamentario; ubi contra invisibiles adversarios, milites veræ pietatis suis instruit armis. Verbum namque Dei est, et quod animi cogitatione, quod carminis præludio; quod carmine ipso celebratur, ac dæmones fugat atque depellit. Et in rebus omnibus, quæ piis eveniunt, animum veræ pietatis virtutibus per carmina Ecclesiastica perficitur ».

(1) Psal. CXVIII, 54. — (2) III Reg. XVIII, 27. — (3) Act. VII, 59.

CAPUT XVII.

Solvuntur objectiones adversariorum.

Adversus ea, quæ diximus, non desunt objectiones, quæ dissolvendæ sunt.

Primo igitur objiciunt, qui cantum Ecclesiæ ferre non possunt, irrisionem illam Heliæ Prophetæ ad Sacerdotes Baal: *Clamate voce majori: Deus enim est, et forsitan loquitur, aut in diversorio est, aut in itinere, aut certe dormit, ut excitetur* (2). III. Reg. XVIII.

Respondeo: Sacerdotes Baal non irridentur ab Heliæ, quia clamarent voce magna; Nam neque clamasse eos Scriptura tradit; sed quia Baal invocabant Deum inanem et falsum, et qui exaudire non poterat. Alioqui enim si clamor in oratione reprehendi posset, reprehendenda fuisset mulier illa Chananæa, quæ clamabat ad Christum Matth. xv. et cæci illi similiter clamantes Matth. xx. et ipse Dominus, qui cum clamore valido oravit Matth. xxvii. et Hebr. v. et Stephanus qui (Act. vii) voce magna clamavit: *Ne statuas illis hoc peccatum* (3). Itaque inepte Illyricus, alii Baalismum Sacerdotibus Catholicis propter cantum objiciunt, nisi forte Christum, cui Catholici laudes canunt, et Baal pro eodem accipi velit Illyricus.

Secundo objiciunt exemplum Annæ, quæ I Reg. i. orabat in corde suo, ita ut vox penitus non audiretur. Hanc enim sanctam feminam figuram Ecclesiæ fuisse, scribit S. Cyprianus in serm. 6. his verbis: « Deus non vocis, sed cordis auditor est, nec admonendus est clamoribus, qui cogitationes videt. Quod Anna in I Regum lib. Ecclesiæ typum portans custodit et servat, quæ Dominum non clamosa petitione, sed tacite et modeste infra ipsas pectoris latebras precabatur ».

Respondeo: Anna privatim orabat in templo, et ideo tacita vel submissa voce preces suas fundebat, ne alios in eodem loco orantes suo clamore turbaret. Sanctus etiam Cyprianus hoc exemplo instruit populum, sive Ecclesiam de ratione privatæ orationis. Alia vero ratio est orationis publicæ, vel divinarum laudum, quæ communiter celebrari debent. Nam in iisdem libris Regum legimus, Davidem instituisse Cantores, qui magnis vocibus Deum laudarent; et Salomon Rex nominè totius populi orans III Reg. vii.

clara voce oravit, ut ab omnibus audiretur.

Tertio objiciunt illud Matth. vi. ubi Dominus jubet, ut qui orare volunt: *Intrent in cubiculum suum, et clauso ostio Patrem cœlestem in silentio orent* (1). Quem locum exponens Chrysostomus hom. 19. in Matth. sic ait: « Non gestibus corporis, neque clamoribus vocis, sed intentione optimæ voluntatis orationum vota reddamus ». Et similia habet auctor operis imperfecti hom. 13.

Respondeo: Eadem est solutio. Dominus enim instruit eo loco fideles suos, cum privatim orare volunt. Quocirca auctor operis imperfecti loco notato, tres causas reddit, cur non sit magna voce in oratione utendum; quæ omnes causæ cogunt, ut intelligamus hunc locum de oratione privata: « Ex clamosa, inquit, oratione multa mala nascuntur, maxime tria. Primum, qui clamose orat, non credit Deum ubique esse, et absconsa audire. Deinde, mysteria secretarum petitionum tuarum, quas forte non oportebat alium scire præter te et Deum, in auribus bonorum et malorum hominum audienda committis. Denique, clamose orans, juxta te alterum non permittis orare ». Hæc ille.

At qui publice in Ecclesia Dei laudes, et preces decantant, non ideo hoc faciunt, quia credant Deum non esse ubique, vel abscondita non audire, sed quia volunt homines ædificare, atque ad Dei laudes et amorem excitare, pari ratione qui publice canunt, non secretas petitiones Deo porrigunt, sed manifestas, et quæ ab omnibus audiri possunt. Denique non est mirum, si qui canunt in templo non permittant alios privatim, nisi difficulter orare, quoniam tempus illud non privatas, sed publicas preces requirit. Itaque rationes illæ non habent locum, nisi ubi ab omnibus privatim oratur.

Adde quod præceptum Domini de ingrediendo cubiculo et ostio claudendo, non tam ad cubiculum materiale, quam ad cubiculum cordis referendum est, ut S. Augustinus monet in ii. libro de sermone Domini in monte, cap. 6. alioqui pugnaret hæc sententia evangelicæ cum illa Apostolica, I Timoth. ii. *Volo viros orare in omni loco etc.* (2). Hoc igitur est, quod præcipit Dominus, ut cum oramus, et intentio sit in abscondito, et aditum vanis cogitationibus præcludamus.

Quarto objiciunt illud Apostoli ad Ephes.

(1) Mat. VI, 6. — (2) I Tim. II, 8. — (3) Eph. V, 19.

v. *Psallentes et cantantes in cordibus vestris Domino* (3). In quem locum scribens S. Hieronymus ait: « Audiant hæc adolescentuli, audiant hi quibus psallendi in Ecclesia officium est, Deo non voce, sed corde canendum, nec in tragædorum modum guttur et fauces dulci medicamine colliniendas, ut in Ecclesia theatrales moduli audiantur, et cantica, sed in timore, et in opere, in scientia Scripturarum ».

Respondeo: Apostolus non meminit hoc loco vocis, sed tantum cordis, quoniam non erat necesse homines admonere, ut voce cantarent (nemo enim proprie sine voce cantat) admonere autem ut corde canerent, omnino necesse erat, quoniam multi solis labiis Deum honorant. Et tamen ipse idem Apostolus I Corinth. XIV. et vocis et cordis mentionem facit, cum ait, *Psallam spiritu, psallam et mente*.

Porro S. Hieronymus abusum reprehendit, non bonum usum tollit. Et cum ait: « Deo, non voce, sed corde cantandum », non intelligit solo corde, sed non sola voce esse cantandum. Quod enim vocem S. Hieronymus non excludat, perspicuum est ex verbis illis: « Qui psallendi in Ecclesia officium habent ». Item ex illis: « Et canere et psallere et laudare Dominum magis animo, quam voce debemus ». Item ex illis: « Sic cantet servus Christi, ut non vox cantantis, sed verba placeant, quæ leguntur ».

Quinto objiciunt eundem Hieronymum qui præfat. lib. ii. in Habacuc dicit, titulum orationis Habacuc non debuisse verti, oratio Habacuc cum cantico (ut Septuaginta vertunt), sed oratio Habacuc pro ignorantibus. Et rationem reddit, quoniam non decet orantem canere. Ex quo videtur posse colligi non recte fieri, quod in Ecclesia non solum Hymni et Psalmi, sed etiam Collectæ, et ipsa Dominica oratio cani soleat.

Respondeo: quæ proprie canuntur in Ecclesia non sunt puræ preces, sed Hymni et Psalmi, quibus Dei laudes continentur. Admisceri autem laudibus preces et ea ratione cantari, non est absurdum. Alioqui David propheta reprehendi deberet, qui dum Psalmos canebat, simul etiam Deum orabat, ut ex verbis Psalmorum perspicuum est. Apud nos etiam non censetur absurdum, si quis inter canendas laudes principis, aliquid ab eo modeste postulet. Quæ autem sunt puræ